

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

A MAI JUGOSZLÁV SZOBRÁSZAT

Napjaink képzőművészeti életének az egyik jellemvonása, hogy egy kiállítás már nem igen adhat valós képet egy ország művészetéről vagy egy művészeti ág, műfaj helyzetéről. E jelenségnek több oka van. A modern művészet már több évtizede kilépett a múzeumok, a kiállítóhelyiségek keretei közül, elhalványult a művészetnek az a funkciója, amely szerint a művész a kiállításra termel azzal a reménnyel, hogy műve majdan a múzeumba kerül. A múzeumban pedig, alkalmanként előkeresve a raktárból, közszemlére tétetik és a múzeumi bemutaton ismét találkozhat a mű és a közönség. Tudjuk, hogy a művészet e múzeumi funkciója meghatározott történelmi szakasz produktuma, és nem is volt teljesen probléma nélküli. Hiszen előfeltétele volt, hogy a mű sokrétű jelentésköréből több összetevő elhalványuljon, háttérbe szoruljon. Mindegy, hogy mit ábrázolt a mű, mi volt eredeti célja, kegyszobor vagy mágikus tárgy, esetleg eredendően nem is művészeti jelentés megformálása, a múzeumban egyneművé vált, hiszen a sokrétű jelentés közül csupán kettő volt fontos: történelmi dokumentum értékű, és esztétikai értéket hordoz. Az esztétikai jelentés minél előnyösebb érvényesítése vált a kiállítások céljává, úgyszólván külön művészeti műfaj született, a kiállításrendezés, amely gyakran esztétikai értelemben egyenértékűvé is vált a művekkel. Különösen jellemző volt ez a síkkonstruktivizmus és a dekoratív jellegű nonfiguráció esetében, mikor az önelvűvé vált vizuális és plasztikai kifejezés, a forma dominanciája miatt az esztétikai rangú rendezés kulcskérdéssé vált.

A képzőművészet jelenlegi szakaszában azonban a művek esztétikai jelentése mindinkább elveszíti azt a nimbuszt, amely évszázadokon át a sajátja volt. Hiszen jelenleg a képzőművészetileg megformált tárgy gyakran hangsúlyozottan csupán képi és plasztikai jel, vizuális szimbólum, a puszta tárgynak valamiféle metavalóságba emelése, a tárgyi világ kiszakított darabja, esetleg egyértelműen környezetalakító jellegű, néha mindenekelőtt intellektuális feladvány, értekezés a kreativitás lehetőségéről, filozófiai szemlélődés tárgya, máskor meg csupán a néző pszichofiziológiai apparátusára hivatkozó, azt aktivizálni akaró struktúra — és folytatni lehetne a mai képzőművészet sokrétűségét tekintve már-már reménytelennek ható felsorolást. Márpedig e funkciók működési tere nem feltétlenül a hagyományos múzeumi környezet. Egy kiállításra tehát nemcsak stílusban, hanem létezési módban, aspirációban is oly eltérő művek kerülnek egymás mellé, hogy az ebből fakadó széthúzást nemigen bírja el egy bármily szépen rendezett kiállítás sem.

E probléma érződik a budapesti Szépművészeti Múzeumban rendezett jugoszláv szobrászati kiállításon is. A rendezésre itt sem lehet panasz, a Zágrábi Városi Múzeum és Modern Művészeti Galéria illetve a budapesti Szépművészeti Múzeum munkatársai kitűnő érzékkel rendezték el az anyagot, változatosan csoportosították, a lehetőségeken belül minden tárgynak biztosították, hogy megteremthesse önálló világát, a hagyományos figuratív szobrászattól a kinetikus kompozíciókig azonban túl széles az ív, egy kiállítás nehezen tudja összefogni.

Természetesen a sokrétűség, a funkcióban, jelentésben és formában megmutatkozó számtalan eltérés a jelenlegi művészeti termés sokrétűségének a szükségszerű következménye, és ha kortárs jugoszláv képzőművészeti kiállítást lát az ember, akkor hozzá is szokhat e sokrétűséghez. Kevés ország művészete oly sokarcú, mint a jugoszláv. Úgy vélem, egyszerűsítés lenne ezt csupán azzal magyarázni, hogy a több nemzetiségű, történelmi kultúrájában és tájjellegében is ugyancsak sokarcú országnak az a képzőművészete is, csakugyan, a kultúra egyéb területein is megmutatkozik a különféle kulturális központoknak a sajátos jellege. Kétségkívül ez is közrejátszik a sokrétűségben, hiszen a dalmát partokon született szobrász plasztikai élményvilága, a latinus szellem máig élő hagyománya szükségképp másként formálta az onnan sarjadtat, mint a komorabb, drámaibb hagyományokból táplálkozókat, akiknek például a bogumil sírkövek voltak plasztikai élményei; más plasztikai élményt nyújt a tengerpart hajós-halász népi kultúrája sajátos tárgyi világával, mint a paraszti ács, asztalos és bognár művesség. Vagy másként hat a Zágrábban kialakult kibernetikus, kombinatorikus, a kinetizmus felé orientálódó kutatás vagy a nyugat-európai fejlődéshez mindig közel álló ljubljana-i szellem, mint például a Vajdaság sokréttű etnikumával, a kultúrák kölcsönhatásaival. A művek tematikai, formai eltérése igen sok összetevőben visszavezethető tehát erre. A kortárs jugoszláv képzőművészet azonban legalább annyi szálon át kötődik a modern művészet nemzetközi irányaihoz, mint a helyi hagyományok szelleméhez. Néha ugyan megfigyelhető a kettő közötti egyensúlykeresés, néha azonban egyértelmű a nemzetközi igazodás. Márpedig, ismerve a plasztika jelenlegi ezernyi arcát, útkeresését, ez a problémának olyan tömkelegét érinti, hogy egy kiállítás semmiképp sem adhat homogén képet. Pedig tudjuk — mint ahogy Božo Bek is hangsúlyozza katalógusi előszavában —, hogy e budapesti bemutató nem is vállalkozhatott többre, mint ize-lítő nyújtására, hiszen a jugoszláv kortárs plasztika még sokarcúbb, összetettebb, mint ahogy itt mutatkozik.

A Budapesten kiállított anyag is jelzi, hogy a kortárs jugoszláv plasztika nemzetközi rangja magas. Bár a kiállítók között nincs olyan egyéniség, mint a festő Vladimir Veličković, az egyéni hangban azonban nincs hiány. Megemlíthető mindenekelőtt a budapesti Kisplasztikai II.

Biennále nagydíjasa, Boško Kućanski vagy a rusztikus, szerves struktúrákat építő Dušan Džamonja.

Néhány kiállító azt mutatja, hogy a sokrétűség ellenére bizonyos problémakör több jugoszláv szobrászt egyformán foglalkoztat. Ilyen az anyag, különösen a fa plasztikai jelentéseinek a kutatása, a paraszti kultúra rusztikus formáinak a szobrászati metamorfózisa és a geometrizmusnak az a válfaja, amelyet a modern európai plasztikában Brâncusi képviselt először és organikus geometrizmusnak nevezhetünk. Branko Ružić, Šime Vulas, a népi faragás szellemes fordulatait felhasználó Kosta Angeli Radovani és az erőteljes művekkel szereplő Venija Vučinić-Turinski minden egyéni hangvétel mellett lényegében érinti e problémakört. Mindez gyakran vaskos humorral (Zvonko Lončarić) párosul.

Ugyancsak sokrétű és nemzetközileg rangos a kinetikus anyag (Aleksandar Srnc, Dušan Tršar) vagy a tiszta geometriai formákkal operáló, szerkesztő szellemű plasztikai formaadás, mint példázza a mindig megbízható minőségű művekkel szereplő Vjenceslav Richter és Vojin Bakić munkássága.

Sajnos, a kiállításon szerepel néhány szokványosabb munka is, mint Stojan Batić, Dragica Čadež-Lapajne vagy Olga Jevtić plasztikái. E néhány mű azonban nem rontja az egész kiállítás művészi rangját, a sokrétű formamegoldásokban megmutatkozó értékek sokrétűségét és minőségét.

NÉMETH Lajos

PETRIK PÁL PASZTELLJEI*

Petrik Pál ismét majdnem észrevétlenül, minden különösebb hangvétel nélkül, a rá jellemző szerénységgel rendezett tárlatot. Ezúttal a Szabadkai Népszínház előcsarnokában, tehát egyfajta házi kiállításon mutatta be az utóbbi három évben készült új alkotásait — pasztelljeit. Az olaj, a tempera és a kombinált technika megannyi lehetőségével való kísérletezés és a lehetőségek kiaknázása után jutott el a pasztellig, s — mondjuk ki azonnal — talált ismét önmagára. A pasztell ugyanis lehetővé tette számára, hogy megmaradjon, vagy ismét azzá legyen, ami jelentős festői korszakaiban volt: koloristává. A színhatások, a színekkel való bánni tudás volt Petrik művészetének legfőbb erénye, mind realiztikus korszakában, mind a későbbi, számos változatban jelentkező absztrakt kísérletezéseiben. És kolorista volt, amikor festékébe homokat vegyítve alkotta meg a Homokbuckák néven ismert remekműveit, és vérbeli kolorista ismét, pasztelljeiben is.

* Tárlat a Szabadkai Népszínház előcsarnokában.